

FIGYELŐ

A Könyvtörténeti és Bibliográfiai Munkabizottság működése 1961—68: 1. A Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Osztálya keretében 1954 elején alakult meg a Könyvtártudományi Bizottság, KŐHALMI Béla Kossuth-díjas, kand. egy. tanár elnöklétével. Ez a bizottság 1961 elejéig működött, s részben ellátta a jelenlegi Munkabizottság gondozására bízott tudományterületek tudományszervezői, elvi irányítását is. A könyvtártudomány tudomány-jellege körül kialakult viták végül a bizottság megszüntetéséhez vezettek. Az Osztályvezetőség által az I. Osztályban képviselt tudományok szempontjából fontosnak ítélt tudományágak elvi és szervezési problémáit ekkor bízták az újonnan megalakított Munkabizottságra. Ennek elnöke továbbra is KŐHALMI Béla lett, titkára pedig MEZEY László, aki már 1957. áprilisa óta, a megszüntetett Könyvtártudományi Bizottság mellett, hasonló minőségben működött. Jelenleg is ők töltik be az elnöki és titkári tiszteket.

2. Az új Munkabizottság feladatkörét a könyvtörténet — hozzáértve az írás- és sajtó- és természetesen a könyvtártörténetet is — kutatási anyaga határozta meg. *Ez az anyag pedig azonos a legtágabban értelmezett filológia írásos és nyomtatott forrásanyagával.* Azzal a hagyatékkal, melyet az irodalomtörténész, a nyelvész, a folklorista és a zenetörténész forráskutatásai során megközelít, áttekint és kritikával felhasznál. A Munkabizottság tehát az ország nagy könyvtáraiban, esetleg levéltáraiban levő kéziratok, régi könyv- és sajtóanyag egészét érintő, elsődleges tudományos munkát kíséri figyelemmel, megállapítva az érdeklődés irányát, s ennek megfelelően szervezi meg a munkálatokat, vagy általában jelzi a kutatás főbb témáit.

3. A Munkabizottság a nagy könyvtárak kéziratári, ritkaság- és hírlaptári anyagával kapcsolatos problémákat *a kutató és feldolgozó tudományos munka* és nem a könyvtári technika és hivatali pragmatika szempontjai szerint kívánja vizsgálni. Az ún. könyvtártudománnyal tehát már ezért sem lehet kapcsolata. Másrészt viszont annál szorosabb kapcsolatba kerül a filológiai kutatás egészével, hiszen működésének lényegét teszi a nyelv- és irodalomtudományok, de még nem is kis részben a történettudomány kutatási anyagának lelőhelyszerű számbavétele, formai értékelése, katalogizáló és bibliográfiai feldolgozása, az anyag történeti alakulásának, írás-, nyomda-, könyvtár- illusztráció-történeti problémák tisztázása segítségével, bemutatása. — Röviden: *az anyagnak a tartalmi-filológiai vizsgálat részére mintegy előrendezése.* Hasonlít tehát ez a feladatkör ahhoz a kritikai-rendszerező szerephez, amit a történettudományban az ún. segéd- vagy alaptudományok nélkülözhetetlenül betöltenek.

4. Hogyan felelt meg a Munkabizottság az így körülírható feladatnak? Elődjétől, a Könyvtártudományi Bizottságtól tizennégy kutatási témát örökölt. Ezeknek nagyrésze különböző célú és fontosságú adatgyűjtés volt, csak egy-kettő volt konkrétebb jellegű, amennyiben valamely nagyobb kiadvány előkészítésére szolgált. Ilyen volt mindenek előtt SZABÓ Károly *Régi Magyar Könyvtára* új kiadásának a századforduló óta napirenden

levő munkálata. Az igen szűkös lehetőségekkel számot vetve csak egy megoldás látszott reálisnak, ha bizonytalan eredményű anyaggyűjtések támogatása, monográfiák és szin-
tézisek szorgalmazása helyett, a Munkabizottság a maga sajátos területén megvalósítható
munkaeszközöket ad a társtudományok művelőinek kezébe. A kéziratosság, a régi könyvek
és a periodikák kutatói használatára így készültek el sorjában a budapesti Egyetemi
Könyvtár latin kódexének katalógusa (*Codices latini medii aevi Bibl. Univ. Budapestinen.*
MEZEY László); a *Catalogus incunabulorum quae in Hung. bibliothecis asservantur* (Orsz.
Ősnyomtatványkatalógus: SAJÓ Géza, SOLTÉSZ Zoltánné, CSAPODI Csaba, VÉRTESSY
Miklós); a retrospektív sajtórepertórium 1849-ig (BUSA Margit); főként pedig az RMK I.
és II. egybeolvasztásával készülő első kötete (1600-ig), a Régi Magyarországi Nyomtat-
ványok, *Res Literaria Hungariae Vetus* címen (BORSA Gedeon, HERVAY Ferenc, HOLL
Béla, KELECSÉNYI Ákos). A felsorolt munkák közül az első 1962-ben megjelent, az Ős-
nyomtatvány-katalógus és az RMNy pedig nyomdában van. Még ez évben nyomdába
kerülhet a *Sajtórepertórium*. Ugyanezt mondhatjuk a magyarországi középkori német
kéziratok katalógusáról (VIZKELETY András).

5. A Munkabizottság folyóirata a *Magyar Könyvszemle* 1961-től szintén szakított
a már-már kizárólagossá váló könyvtártudományi jelleggel. A nagymúltú, már nyolevan-
ötödik évfolyamában járó folyóiratunk nagy publikációs mozgékonyással szolgálja —
igen szűk terjedelmének korlátai között — a könyv-, írás-, sajtótörténet és az érintkező
tudománytörténeti és forrástörténeti kutatások eredményeinek közrebecsátását. Célját
sok nehézség között, maximális közlési fegyelemmel (cikkeknek csak egy ív terjedelemig
publikál) igyekszik elérni.

6. Működési alapelveinek tisztázása után, a Munkabizottság a társtudományok
kutatási anyagában biztos tájékozódást nyújtó munkaeszközök sorát hozta létre, folyó-
iratát pedig igyekezett a vonatkozó kutatások eredményeinek illetékes és színvonalas
fórumává tenni. Itt természetesen *nem állhat meg*. Míg az elmúlt évek fent kifejtett cél-
jaira kellett a rendelkezésre álló erőket és figyelmet koncentrálni, nem gondolható
nagyobb monográfiák előkészítésére és megírására. Mégis elkészült két, ilyen jellegű,
nagyobb munka. MEZEY László *Deáksg és Európa* címen ismertette írásbeliségünknek,
írástudó rétegünknek irodalmi műveltségünk kezdeteiben vitt szerepét (27 ív); CSAPODI
Csaba, a Corvina-könyvtár állományát vizsgálva, lényegében a magyarországi humaniz-
mus könyv- és könyvtártörténeti alapjait mutatja be (30 ív). Folytatni kell azonban az
új „RMK” további kötetének és a Sajtórepertóriumnak munkálatait. Újjonnan munkába
kell venni — az ősnyomtatvány-katalógus logikus folytatásaként — a XVI. századi
teljes (nem csak magyar) nyomtatvány anyagának feltárását és katalógusának közzé-
tételét. (Könyvtáranként és a példányokat „egyediesítve”, azaz possessor- és más be-
jegyzési anyagokat — glosszák — pontosan regisztrálva.) Mindenképpen el kell érni a
Könyvszemle jelenleg lehetetlenül szerény terjedelmének (24 ív) növelését. Ezek a már
jelenleg világsan kirajzolódott, megvalósult, vagy megvalósítandó publikációs feladatok.

7. A megvalósítást az eltelt években a kedvezőtlen anyagi és személyi feltételek
igen megnehezítették. A Munkabizottság egész anyagi dotációját az RMK-munkálatok
részére biztosított 50 000 Ft tette ki. Ez most már önmagában még szűkösen sem lesz
elég. Külön kell gondoskodni a XVI. sz. katalógus szükségleteiről. Gondoskodni kell az
érintkező kutatások (pl. kötetstörténet) legalább szerény támogatásáról.

8. A nehézségek másik forrása a személyi feltételek elégtelensége. Nagy könyvtára-
ink (különösen az OSZK) személyi állományának növekedéséből a munkánkat közvetle-
nebbül érdeklő táruk nem, vagy alig részesednek. Ilyen körülmények között a belső tudomá-
nyos feldolgozás stagnál, vagy már szóba sem kerül. Pedig amennyire egyetemes tudomá-
nyos érdekű az állomány könyvtári feltárása, jó katalógusokkal a kutató számára
hozzáférhetőbbé tétele, annyira nem lehet ez csak akadémiai feladat. De baj van a kutatói

utánpótlással is. Fogyatékos ismereteket hoznak magukkal a középiskolából, különösen ami a régi irodalmat, a latint, művelődéstörténetet stb. illeti. Az egyetemi könyvtártudományi tanszék pedig jó közművelődési könyvtárosokat akar képezni; de ezzel még a tudományos könyvtárosképzés — esetleg „postgraduatus” formában — kielégítő módon nincs megoldva. A Munkabizottság e kérdésekkel ismételten foglalkozott, tárgyalásokat is folytatott, lényegesebb eredmény nélkül.

MEZEY LÁSZLÓ

A Magyarországi Könyvészet (1472—1920) hasonmás kiadása.¹ Világszerte alkalmazott és jó üzletnek bizonyult vállalkozássá lett a keresett, de kereskedelmi forgalomban már nem kapható könyvek és folyóiratok reprint formájában való újrakiadása. Nyugaton, de elsősorban az Amerikai Egyesült Államokban (európai terjesztésre Liechtensteinban is cégbejegyzéssel) a Johnson Reprint Company és a Kraus Reprint Limited, azonkívül több más nagyvállalat többévtizedes folyóiratok teljes anyagát, könyvek százeit jelenteti meg igen szép kivitelű reprintekben.

Nálunk a kisebb reprintkiadások mellett a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat vetette fel (sajnos megfelelő technikai bázis nélkül) annak a kiadásnak a tervét, melynek eredményeként az Országos Széchényi Könyvtár *Magyarországi Könyvészet. Hasonmás kiadások sorozata* címmel a retrospektív nemzeti bibliográfiák korábbi ciklusainak ma már hozzáférhetetlen köteteit fotomechanikus utánnymásban adja közre.

A sorozat külföldi terjesztésre készült; a Kultúra KV ennek megfelelően vállalkozott a hasonmás sorozat kiviteleztetésére és vállalta az azzal kapcsolatos költségeket, de ugyanakkor az Állami Könyvterjesztő Vállalat útján a hazai könyvtárak igényeit is biztosította.

A sorozatból eddig (1968 folyamán) SZTRIPSZKY Hiadornak a SZABÓ Károly *Régi Magyar Könyvtára I—II.* kötetéhez készített pótlásai — DÉZSI Lajos kiadatlan kiegészítéseivel egybeszerkesztetten — és PETRIK 1712—1860-as ciklusának kötetei; (ez évben pedig) a további PETRIK kötetekből az 1901—1910-es, valamint a *Magyar Könyvészet* 1910—1920-as ciklusának kötetei jelentek meg. Közvetlen megjelenés előtt állanak az 1861—1885 és 1886—1900-as ciklusok kötetei. Ezzel — SZABÓ Károly *Régi Magyar Könyvtárának* kivételével — a nagy retrospektív összefoglalások hasonmás utánnymásai elkészülnek. E hasonmás kiadás közvetlenül kapcsolódik az Országos Széchényi Könyvtár bibliográfiai osztálya szerkesztésében most készülők 1921—1944-es és a már megjelent 1945—1960-as ciklusok retrospektív köteteihez.

Külön kell szólnunk a hasonmás kiadás sorozatának két olyan tagjáról, amely eltér a szokványos reprintektől.

Az egyik a SZTRIPSZKY-kötet, mely a sorozatban *Pótlások és igazítások Stripszky Hiadortól Dézsi Lajos kiadatlan kiegészítéseivel* címmel elsőként jelent meg. SZTRIPSZKY *Adalékainak* (1912-ben rosszminőségű papíron, ugyanolyan rossz sokszorosítási eljárással mindössze száz példányban készült) mostani utánnymása ugyanis lehetőséget adott arra, hogy DÉZSI Lajosnak a *Régi Magyar Könyvtár* első kötetéhez gyűjtött adalékai is (melyek kefelelyomatban a szegedi Egyetemi Könyvtárban őrzött kéziratok hagyatékában maradtak fenn) SZTRIPSZKY kiegészítéseivel egybeszerkesztetten közreadásra kerüljenek. DÉZSI Lajosnak (az 1537—1667 közötti években megjelent magyar nyelvű nyomtatványról)

¹ Bibliographia Hungariae. Series editionum stereotyparum. Magyarországi Könyvészet. Hasonmás kiadások sorozata. 1472—1920. Közread. az Országos Széchényi Könyvtár. Bp. 1968—1969.

készített 89 cím leírását szerzői és számmutatói kapcsolja össze SZTRIPSKY művével. A kötet szerkesztési munkáját BORSA Gedeon végezte.

A másik, egy hasonlóképpen kiegészítő jelleggel bíró, PETRIK 1712—1860-as bibliográfiájához ötödikként csatlakozó pótkötet, mely most kerül sajtó alá. A pótkötet első része mintegy 6—7000, PETRIK-nél nem szereplő XVIII. századi magyarországi nyomtatvány címléírását tartalmazza, amelynek gyűjtése akkor indult meg, amikor az OSzK Könyvelosztó az ötvenes években a köztulajdonba került könyvanyag feldolgozásához és szétosztásához hozzáfogott. A pótkötet második része az egykorú magyar névalakok betűrendjében a XVIII. századi magyarországi nyomda- és kiadóhelyek, azokon belül pedig időrendben az ott működő nyomdák és kiadók mutatóját adja. A mutató nemcsak a pótlások, hanem az I—IV. kötetek anyagát is felöleli. E pótkötetet az OSzK Könyvelosztója munkaközösségének gyűjtéséből BORSA Gedeon közreműködésével KOMJÁTHY Miklósné és MARKOS Béla szerkesztették.

A hasonmás sorozat tagjai angol—magyar nyelvű értékelő jellegű kiadói előszóval jelentek meg, amely az 1860-as évvel bezárólag BORSA Gedeon és MARKOS Béla, 1861-től pedig HARASZTHY Gyula munkája.

Összefoglalásként a hasonmás sorozat kivitelezéséről: nyomásáról és kötéséről kell szót ejtenünk. Sajnos az a körülmény, hogy a Kultúra KV megfelelő technikai bázis hiányában több nyomda, sokszorosító és könyvkötészet (nemegyszer kellő gondosság nélküli) munkájával készítette el a reprinteket, a sorozat egészén rajta hagyta a maga bélyegét. Ugyanennek és feltehetően nem a Kultúra KV árpolitikájának következménye az előállítás magas önköltsége és így e kiadványok drágának tekinthető belföldi ára is.

Ezekről függetlenül azonban a hasonmás kiadás sorozat megjelentetése — miután köteteinek többsége a könyvkereskedelemben ma már hozzáférhetetlen — olyan értéket jelent a magyar földön és külföldön egyaránt, ami a kivitelezés kisebb hiányosságait feledteti.

HORVÁTH VIKTOR

Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei.¹ „Az Egyetemi Könyvtár Évkönyveinek első kötetét annak hangsúlyozásával bocsátjuk útjára, hogy felfogásunk szerint a tudományos könyvtár a szocialista társadalomban csak akkor töltheti be hivatását, ha minél több dolgozója ismeri — alkotó tudományos kutatómunka révén — a tudományos kutatás módszertanát és legújabb eredményeit.” Ezzel a célkitűzéssel indította el ezelőtt hét évvel MÁTRAI László a budapesti Egyetemi Könyvtár periodikus kiadványát, s ez ad ennek kezdettől fogva különleges szint, egyéni vonást, ami előre biztosította azt, hogy itt nem pusztán a könyvtári évkönyvek egyre jobban burjánzó sokasága bővül megint egy újabb számmal, hanem valami lényegesen újat és szükségszerűt hoz. Annak a gondolatnak érvényesítését, hogy a tudományos könyvtár — bár természetesen elsősorban szolgáltató, mások munkáját támogató szervezet — mégis egyszersmind sajátos jellegű tudományos intézmény is. Nem kutatóintézet ugyan, kitűzött közös célok megvalósítására, de mégis tudományos együttes, amelyet az érdeklődés hasonló típusa, a módszerek és törekvések azonossága fűz egybe.

Az *Évkönyvek* első kötetét már ismertette annakidején a *Magyar Könyvszemle*; most a három következő kötetten szeretnénk lemérni, hogyan sikerült megvalósítani a célkitűzést, hogyan alakult, fejlődött a kiadvány?

Már első pillantásra föltűnik a terjedelem állandó, erős növekedése és a külső megjelenési formának a második kötet óta alkalmazott ízléses megtervezése. A növekvő

¹ II—IV. Szerk. MÁTRAI László, TÓTH András, VÉRTESY Miklós. Budapest, 1964—1968. 287. l.; 334 l., 1 térk.; 369 l.

terjedelem azonban nem jelenti a közölt cikkek számának növekedését, ami annak a jele, hogy az egyes tanulmányok átlagos terjedelme nőtt meg. Csak helyeselni lehet azt a törekvést, hogy az évkönyvek éppen a hosszabb terjedelmű tanulmányoknak, amelyek a folyóiratok szűkre szabott kereteibe nem férnek bele, adnak publikációs lehetőséget.

Az *Évkönyvek* belső szerkezete, a tanulmányok csoportosítása nagyjában azonos maradt. Megmaradt az az egyéb könyvtári évkönyvektől elütő vonása is, hogy a könyvtár évi működéséről szóló beszámoló nincs benne. Ez az eljárás megfelel a tudományos célkitűzésnek. Ebben az esetben azonban nem egészen logikus, hogy az első tematikai csoport éppen a könyvtári munka elméletével és gyakorlatával foglalkozó. Nagyon hasznos gyakorlati eredményeket kapunk itt: *A periodika-címleírési szabvány* (PAJKOSSY Györgyné), *A könyvtári gyűjtőköri munkálatok és az Egyetemi Könyvtár* (TÓTH András), *Címleírások fotósokszorosítása és a gazdaságosság kérdése* (HORVÁTH Lóránt), *A leltározás néhány kérdése hazai tudományos könyvtárainkban* (BALÁSS János—KERESZTÉNYI József—PODONYI ANDRÁS—ZSIDAI József), mégis az *Évkönyvek* egészében inkább a végére mintegy függelékbe kívánkoznának. Bravúros nyomozással mutatja ki PÁLVÖLGYI Endre a *Komisz kölyök naplója* valódi szerzőjét, de kérdés, megéri-e, hogy egy magyar könyvtáros ennyi időt és erőt fordítson annak megállapítására, hogy melyik harmadrangú amerikai író a névtelen szerző, még akkor is, ha Karinthy Frigyes fordította angolból magyarra és ha az a tanulság belőle, hogy a külföldi bibliográfiák se mindig megbízhatóak. DÉRI Miklósné katalógusvizsgálata szintén nagy munka eredménye, de inkább a könyvtár belső ellenőrzésének lehetne a tárgya, mint publikációnak. (Az a kérdéses, hogy szabad-e 4%-ból következtetni az egészre.) Annál hasznosabb viszont Dériné kurrens bibliográfiája mindegyik kötetben az Egyetemi Könyvtárról. DOMANOVSKY Ákos két katalógizálás-elméleti tanulmánya, *A leíró katalógus alapfeladatai* és *A leíró katalógizálás tárgyai* úttörő nemzetközi jelentőségüknél és nagy terjedelmüknél fogva megérdemelték volna, hogy az évkönyv kereteitől függetlenül, inkább önálló kötetként, jelenjenek meg, idegen nyelven, vagy bilingvis alakban, a Könyvtár kiadványsorozatában.

Az *Évkönyvek* legterjedelmesebb és legjobban fejlődő részei természetszerűen a könyv- és könyvtártörténetre vonatkoznak. Itt bővül legjobban a tematika is: kezdetben csak az Egyetemi Könyvtár története kapott helyet, ezután terjeszkedett ki a közlemények tárgyköre más könyvtárak történetére, a könyv- és sajtótörténetre is. Viszont éppen a legutóbbi, negyedik kötetben tükröződik legjobban az a nagy lendület is, amellyel a Könyvtár saját gazdag múltját törekszik föltárni. TÓTH András egy újabb láncesszettel, az 1773—1790-es korszakkal egészíti ki a Könyvtár múltjára vonatkozó munkáját, amelynek gondosan elemző módszerével korábban, közel egy évszázadot átfogó négy tanulmányában a *Könyvszemle* és a *Tanulmányok Budapest Múltjából* lapjain találkoztunk. PAJKOSSY Györgyné egy korábbi szakaszt, az 1690—1774-es éveket, VÉRTESY Miklós a folytatást csatolja ehhez: *Az Egyetemi Könyvtár a kapitalizmus kibontakozása korában*, tehát lényegében az új épületbe való beköltözéstől a század végéig mutatja be a Könyvtár életét, miközben szerencsés mértéktartással emeli ki a lényegest és állítja be a nagyobb összefüggésekbe. Az egyes korszakok földolgozása mellett helyet kapnak a részletfeldolgozások: DÜMMERTH Dezső az Egyetemi Könyvtár 1836—1895 közt működött „kishivatalnokainak” küzdelmes sorsát rajzolja meg, meleg életszerűséggel bontva ki az adminisztratív iratok hideg forrásanyagából elfelejtett egyéniségek, tragikus életsorsok, a könyvtári munka névtelen hőseinek arvonásait. PÁLVÖLGYI Endre a Könyvtár 17—18. századi katalógusait vizsgálja meg lelkiismeretes alaposítással. VÉRTESY Miklós az ősnymtatványgyűjtemény kialakulását és fejlődését mutatja be, IZSÉFY Edit az 1920-as évek beszerzéseinek nehézségeiről szól.

Az Egyetemi Könyvtár történetén túl terjedő körből veszi tárgyát PÁLVÖLGYI Endre, mikor a magyar könyvtárosi világ különös tragédiáját, CSONTOSI János alap-

talan erkölcsi kivégzését vizsgálja meg és az okot nagy valószínűséggel a századvég eszközökben nem válogatós politikai életében találja meg. HERMANN Zsuzsanna egy beszercebányai könyvkereskedő működését mutatja be egyik tanulmányában, a másikban H. DERNSCHWAMRól való ismereteinket bővíti új vonásokkal. VÉRTESY Miklósnak VÉRTESI Arnoldról írt kitűnő életrajza egyúttal a magyar sajtótörténet egy ismeretlen fejezetének megírását is jelenti. Végül itt említjük meg, bár nem könyvtártörténet, de mégis szorosán ide csatlakozik, TÓTH András tanulmányát: *Egyetemünk berendezkedése Budán 1777—1784*. Kívánatos is, hogy a Könyvtár történetének írói mind nagyobb mértékben forduljanak magának az Egyetemnek története felé is.

Az *Évkönyvek* következő tartalmi csoportja a Könyvtár kéziratárából és régi-könyv anyagából tár föl ismeretlen forrásokat. Ezen a ponton azonban néhány kritikai megjegyzést kell tennünk. Mindenekelőtt azt, hogy egyes esetekben nem szerencsés a forrásközlések és a bevezető szövegek aránya. Ha az Egyetemi Könyvtárban a westfáliai béketárgyalásokra vonatkozólag ismeretlen forrásanyag található, magát ezt a forrásanyagot kellene rövid, idegen nyelvű bevezetéssel közölni, hogy a külföldi kutatók felhasználhassák, nem pedig részletes magyar nyelvű ismertetést adni pusztán példaként közölt szövegrésszel. Ugyanígy érdemes lett volna ha DONÁTH Regina teljes egészében a szövegét közölte volna annak az érdekes *Proiectumnak*, amely Magyarország újjászervezésének tervzetet adja a XVII. század végén. (A tervzetet talán nem annyira az *Einrichtungswerkkel*, mint inkább Esterházy Pál nádor hasonló szellemű javaslatával kellett volna összevetni.) IZSÉPY Edit két közleménye, bár részben egyetemi könyvtári anyagot használ föl, mégis inkább a tanulmányok közé kívánkozik, mint a forrásközlések közé. Igaz ugyan, hogy a *Török panaszok a magyar végváriak ellen* közli a könyvtárban található levelek szövegét is, de ez fölösleges. Nemcsak azért, mert végeredményben nem eredeti szövegek, hanem magyarból latinra fordítottak, hanem mert a szerző olyan jól és részletesen föl is dolgozza magát a tárgyat, hogy talán túlzás ehhez még regeszták és a teljes szövegek közlése. Az IBRÁNYI Mihályról szóló kitűnő tanulmány meg éppen nem is forrásközlés. Ugyanígy tanulmány-jellegű BEZENYI Béláné Kazay Gáborról szóló cikke. A bevezetés és a közlés arányos HORVÁTH Lórántné *Egy 1515-ös leveles-könyv* és KENYERES Ágnes *Szabó Károly és Kazinczy Gábor c. közléseiben*. Második kritikai megjegyzésünk azzal kapcsolatos, hogy a forrásközlések egy részében szokatlanul sok a hiba. A szerzőknek a szövegolvasásban és korrektúrában jóval gondosabban kellett volna eljárniuk.

Sajnos műfajánál fogva elhibázottnak kell mondanunk HORVÁTH Lóránt egyébként igen alapos és nagy munkával készült közleményét az Egyetemi Könyvtár 1475—1600 közti magyar vonatkozású nyomtatványairól. Erre a kérdésre az ügy elvi fontossága miatt részletesebben kell kitérnünk. A közlemény egyszerre bibliográfiai leírása XVI. századi nyomtatványoknak, részletes példányleírás és magyar vonatkozások forrásföltárása. Ezt a három célt nem lehet egyszerre jól elvégezni. Itt az elsődleges cél nyilvánvalóan a hungaricum föltárás. Nagyszabású és multhatatlanul sürgős feladat lenne végre mindenre kiterjeszkedő forrásközlés a magyar vonatkozású régi nyomtatványokból, amelyek kívül esnek a szoros értelemben vett régi magyar könyveken. A magyar vonatkozás százféle lehet, reménytelen vállalkozás lenne tehát a nagykönyvtárak részéről, ha hungaricumjaikból, hacsak nem teljes egészükben, vagy túlnyomóan Magyarországra vonatkoznak, külön gyűjteményeket akarnának szervezni, viszont az egyszerű leíró bibliográfia sem elég, hanem olyanszerű, minden lényeges tartalmi elemre kiterjeszkedő leírás kell, mint amilyeneket Apponyi saját gyűjteményének katalógusában készített. Ebben az esetben azonban fölösleges a példány provenienciája, teljességének minuciózus részletezése és a címleírás olyan fokú túlzásai, hogy 18 soros cím is előfordul, vagy az ósnyomtatványok betűhű címleírásai.

Az *Évkönyvek* utolsó része a különböző szaktudományok területéről közli a könyvtárosok tanulmányait. Anélkül, hogy az egyes tanulmányok ismertetésébe belemennénk, — annak a szaktudományi folyóiratokban van a helye, nem itt — csak pusztá felsorolásra szorítkozunk, ami magában is beszédes dokumentuma annak, hogy a Könyvtár milyen széles körben rendelkezik olyan erőekkel, akik meg tudnak felelni az évkönyv célkitűzéseinek. Ezek: MÁTRAI Lászlónak a londoni filozófiai kongresszuson tartott előadásának eredeti angol szövege: *Hegel on religion and atheism*, ENGEL Pál: *Állam és uralkodó osztály a IX—XI. századi Bizáncban*, Ua.: *A bizánczi nemesség születése*, Ua.: *A magyar világi nagybirtok megoszlása a XV. században*. HERMANN Zsuzsanna: *Balbi Jeromos*. SZALATNAI Rezső: *Bél Mátyás ifjúsága*. ÁKOS Károly: *A pszichológia fejlődése*. ZELENKA István: *A jogegység érdekében hozott bírói határozatok*⁵ LENGYEL Béla: *Masereel Magyarországon*. SZILÁGYI István: *A Magyarországi Szocialista Munkáspárt megalakulásának előzményei*. LÁNG József: *Katymár község földrajzi nevei*. PELLE József orosz nyelvű etikai tanulmánya.

CSAPODI CSABA

Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve.¹ Jellegzetesen magyar könyvtári jelenség az évkönyvek divatja. Külföldön könyvtári évkönyvek kiadása a ritkaságok közé tartozik. Magyarországon évről-évre több van belőlük. Nehéz lenne pontosan kielemezni ennek a jelenségnek az okait, annyi mindenesetre pozitív alapja, hogy a magyar könyvtárakban viszonylag sok a tudományos képzettségű és érdeklődésű könyvtáros. Természetes tehát, hogy sok köztük az olyan, aki alkotó munkára is törekszik, s publikációs lehetőséget keres. Ehhez kínálkozik járható útnak új és új évkönyvek megjelentetése. Pedig az évkönyv veszedelmes műfaj. Könnyű megindítani, sokkal könnyebb, mint a folyóiratot, de azután nehéz életben tartani. Ha pedig egy évkönyv az első vagy második kötet után megszűnik, a benne közölt legértékesebb tartalom is szinte elvész, kikerül a használat köréből, figyelméből. Sajnos előre, elméletileg nehéz megmondani, melyik évkönyv lesz életképes, mert ez nagy mértékben esetleges, ingadozó, személyi tényezőktől függ, kisebb mértékben attól, van-e nagyobb méretű használata, olvasóközönsége. A kezdeményezés helyes voltát, életképességét többnyire csak az idő igazolja.

Ezt az igazolást rég megkapta az OSzK évkönyve, — ha egyáltalán szükség volt ebben az esetben ilyen igazolásra, — hiszen a könyvtár szétágazó feladatköre, értékes és közérdekű anyaga, az ország könyvtári életében elfoglalt helye, tudományosan magas színvonalú könyvtárosainak nagy száma már eleve garancia volt arra, hogy reális szükségletet elégít ki és hogy képes lesz sűrű egymásutánban megfelelő számú értékes tanulmányt, beszámolót, forrásközlést közreadni. 1957 óta már a 6. és 7. kötet nem előttünk (mindkettő két-két összevont évet képvisel), a második kötet óta majdnem egészen állandó belső szerkezettel, a könyvtári évkönyvek arányosan tervezett, jellegzetes típusaként.

A négyes tagozódás első csoportja mindkét kötetben *A könyvtár életéből* címet viseli. Tömör, csak a leglényegesebb kérdésekre szorítkozó beszámolók találhatók itt a könyvtár két-két évi munkájáról, ezenkívül a könyvtári élet egyes részletkérdéseinek alkalmi vagy rendszeresen visszatérő ismertetései. Az előbbi csoportba tartozik: KARÁCSONYI Rózsa: *A Könyvek Központi Katalógusának hatékonysága 1964-ben* és TOMBOR Tibor terrajzokkal gazdagon ellátott beszámolója *A Nemzeti Könyvtár küllöngyűjteményei és kiállítási termei budavári új épületében*, az utóbbiba GOMBOCZ István sokoldalú, részletes beszámolója a könyvtár küllöldi kapcsolatainak ismét egy új időszakáról. Nézetünk

¹ 1963—1964, 1965—1966. Budapest, 1966. 1967. 311; 535 l. Szerk.: DEZSÉNY Béla, BÉLLEY Pál, HARASZTHY Gyula, KERESZTÚRY Dezső, CSAPODI CSABA.

szerint inkább itt kaphatott volna helyet TAKÁCS Menyhért cikke *A Hírlaptár szakkatalógusának átalakulása*, mint amely kifejezetten a Könyvtár munkájának egy fontos mozzanatát érinti, viszont GOMBOCZ István másik tanulmánya *Unesco egyezmények a nemzetközi kiadványcsere szabályozására* csak kis részében foglalkozik az OSzK ilyen irányú feladataival, s ezért inkább a következő témacsoportba kívánkozik.

Ez a következő témacsoport a 6. kötetben a *Könyvtári munka módszertani kérdéseiről* címet viseli, míg a 7. kötetben sorrendben helyet cserél a következővel és a sokkal megfelelőbb *A könyvtári munka elmélete és gyakorlata* címet kapta. Mindkét esetben tekintélyes részét teszi ki az évkönyvnek, s ez indokolt is, főleg azóta, hogy a Magyar Könyvszemle profiljának módosulása óta éppen az évkönyvek váltak az ilyen természetű, nagyobb terjedelmű tanulmányok fő közlési területévé. Sokoldalú, gazdag anyagot ölel föl ez a rész, s benne a fő szempont a könyvtár jelenlegi két fontos célkitűzésének, a nemzeti könyvtárrá válásnak és a Várba való beköltözésnek elméleti és gyakorlati előkészítése. Itt olvashatjuk BABICZKY Béla két tanulmányát *A reprográfia jelentősége a nemzeti könyvtárban* és *Az országos állományvédelmi mikrofilmzési program és Nemzeti Könyvtárunk*. Sajnos az utóbbi a fölhasznált anyaggyűjtésnek nem elég pontosan tisztázott szempontjai miatt részben téves számadatokra támaszkodik. Így például az ősnymtatványok mikrofilmzétével kapcsolatban egyes könyvtárak teljes ilyen állományukat jelentették be, mások csak az unikumokat. Nem is beszélve arról, hogy ez milyen méretű átfedéseket jelenthet, nézetünk szerint ősnymtatványokból állománybiztosítási szempontokból csak az unikumokat, (esetleg a ritkaságokat is) és az esetleges bejegyzéseket kell mikrofilmre venni, teljes fotóztatása olyan köteteknek, amelyek más országok könyvtáraiban több példányban is megvannak, fölösleges, hiszen ha valamelyik elpusztulna, be lehet szerezni eredeti példányokról a filmmásolatot. Ugyanílyen téves adatokból jön ki a régi magyar könyvekre vonatkozó közel három milliós fölvételszám, mert lehetetlen, hogy az Egyetemi Könyvtárnak 2230, a debreceni kollégiumnak 1200, a pécsi Egyetemi Könyvtárnak 400 olyan régi magyar könyve lenne, amely az OSzK állományában nem található meg.

A hírlapok mikrofilmzétének égetően sürgős problémájával foglalkozik NÉMETH Mária. Az ETO szakmai területén nagy jelentőségű tervezetek PETHES Iván elméleti cikke a zenetudomány és zeneelmélet osztályozásának kérdéseiről és TAKÁCS Menyhért konkrét javaslata a 05 és 07 szakok revíziójára. Egészen újszerű témaválasztást kapunk FARKAS László tollából *Szolgálati felelősség a könyvtárban*. Jugoszlávia nemzeti könyvtárainak funkciójába ad betekintést NÉMETH Mária. Két évtized külföldi könyvbeszerzéseinek részletes elemzését kapjuk KRONSTEIN Gábortól. A biológia könyvtári ellátottságának problémáiról HORVÁTH Tibor értekezik nagy statisztikai anyag fölhasználásával, jó könyvtárpolitikai érzékkel. URBÁN László a közművelődési könyvtárak egy nagy gondjának megoldásához, az erősen növekvő kölcsönzési forgalom és a vele nem arányosan növekvő létszámprobléma közötti feszültség megszüntetéséhez keresi az utakat, miközben gondos elemzéséhez a másodpernyi pontosságú kísérleti vizsgálatok eredményeit éppen úgy figyelembe veszi, mint az élet reális megfigyelését.

Külön szeretnénk kiemelni CZETTLERNÉ KOZOCSA Ildikó beszámolóját az olaszországi könyvhigiénéről. Nemcsak azért, mert sok okos gyakorlati eredményt közöl, hanem azért, mert a kifejezetten könyvtári technikai kérdéseknek egyetlen képviselője ez a cikk az Évkönyvek eddigi kötetében, pedig érdemes lenne erre a területre is nagyobb figyelmet fordítani. Nem látszik viszont indokoltnak NAGY Károlyné *Az OSzK betűrendes szolgálati katalógusa szerkesztési szabályzatának* közlése. Nem mintha nem lenne alapos, mindenre kiterjeszkedő összeállítás, hanem mert ez tulajdonképpen a könyvtár egy osztályának belső, ügyrendi kérdése, amit föltétlenül hasznos írásban rögzíteni, de nagyobb nyilvánosságot nem érint.

A 6. kötet harmadik és a 7. kötet második csoportja az OSzK gyűjteményeinek anyagából ad közléseket. Ezek közül főleg FAZAKAS József két közleményét kell kiemelnünk. Az egyik, három előző hasonlóhoz csatlakozva, pótlásokat ad SZABÓ Károly *Régi Magyar Könyvtárának* I—III. kötetéhez, az OSzK állományából újabb 23 még le nem írt régi magyar könyv precíz bibliográfiai és példány-leírása, elsősorú kritikai apparátussal. A másik az 1595 és 1688 közt megjelent törvénykiadványaink eddig teljesen kaotikus megjelenési adatait tisztázza mondhatni mikroszkopikus pontosságú vizsgálatokkal. Gondos és részletes föltárást ad V. WINDISCH Éva a Kézirattárban található természettudományi, technikai és orvosi kéziratokról mint tudománytörténeti forrásokról. Ugyanő egy másik közlésében egy érdekes versgyűjteményt mutat be, amely KOVÁCHICH Márton György feleségének emlékére készült, de kinyomatása végül is elmaradt. Berlász Jenő az OSzK elvesztettnek hitt, de újabban megtalált alapítólevelének eredeti szövegét közli. KELECSÉNYI Ákos egy töredékekben fennmaradt XVI. századi nyomtatványt ismertet, *Beythe István énekeskönyvét*, PAPP Ivánné egy ismeretlen ADY-vers-kéziratot, DURZSA Sándor egy középkori ars dictaminis-kéziratot. Nem szorosan vett értelemben az OSzK, hanem az idecsatolt gyöngyösi könyvtár anyagából merít SOLTÉSZNÉ közleménye az ottani XVI. századi possessorokról. A címben szereplő „könyvgyűjtők” kifejezés azonban itt nem egészen meggyőző, hiszen ferences barátokról van szó, akik részint tanulmányaikhoz tudtak megszerezni egy-egy kötetet, részint ajándékba kaptak könyveket, amelyek lelkipásztori munkájukhoz elengedhetetlenek voltak. Mint a protestáns vándorprédikátorok, úgy jártak ők is, messze földet bejárva, mélyen be a hódoltság területére. Munkaeszköz volt az ő könyvük, nem bibliofil gyűjtemény, csak könyvtulajdonosok voltak ők, nem könyv-gyűjtők. Még egy kifejezést szeretnénk korrigálni: a több lapos táblázatban bemutatott „világi” tulajdonban volt könyvek esetében túlnyomó részben nem világiakról van szó, hanem világi papokról, tehát a szerzetesekkel ellentétben plébánosokról kanonokokról stb.

PUKÁNSZKYNÉ KÁDÁR Jolán és BERCZELINÉ MONORI Erzsébet közös cikke az OSzK színháztörténeti gyűjteményéről és SOLTÉSZNÉ az ősnymtatványgyűjteményről inkább az évkönyv első vagy negyedik csoportjába illeszkednék be, mert ezek nem a gyűjtemény anyagából közölnek, hanem maguknak ezeknek a gyűjteményeknek kialakulását, történetét, mai állapotát írják le. Ugyancsak a könyvtörténeti részben kaphatott volna helyett WIX Györgyné kitűnő tanulmánya egy kalandos sorsú XVIII. századi magyarországi magánnyomdáról, TAKÁTS Rafael hányatott sorsáról, különös könyvnyomtatói-nép- és nyelvművelői tevékenységéről.

Könyvtörténet, könyvtártörténet, művelődéstörténet az évkönyvek negyedik tartalmi csoportjának a tárgya: BERLÁSZ Jenő Az OSzK korai történetének egy fontos részletkérdéséről, HORVÁT István könyvtára megszerzéséről ír, és egyúttal — bár nagyon röviden, — de finom elemzéssel oldja föl Horvát nagy célok felé törő s mégis különös tragikumba torkolló egyéniségének ellentmondásait, amelyek közt „a nacionalista ébresztő győzelme tragikus módon a tudós bukását jelentette”. FERENCZY Endréné, két folytatásban a Könyvtár olvasóforgalmának történetét adja; nem számadatokat, hanem a fejlődés egész menetének lényegét. — Ugyancsak két folytatásban jelent meg SOMKUTI Gabriella kiemelkedő értékű tanulmánya *Korszerű természettudományos irodalom Széchényi Ferenc és Teleki László könyvtárában*. A szerző teljes biztossággal mozog a tudománytörténet területén, tárgyát kitűnő módszerességgel és elismerésreméltó tömörséggel dolgozza föl. Csak a hozzáértő tudja igazán értékelni az ilyen természetű kutatások nehézségeit. — TARDY Lajos a József nádor fiatalon meghalt orosz feleségének emlékére épült ürömi mauzóleumot és a hozzá kapcsolt, de a második világháborúban elpusztult „budai Orosz Könyvtárt” mutatja be, KISS Elemérné az 1817-ben Budán megnyílt

Ivanics-féle kölesönkönyvtárt, INDALI György pedig a Pest-Budai Könyvnyomdászok Önképző Egyletének 1869-ből való könyvtári jegyzékét.

A könyvtörténetet mindössze két tanulmány képviseli, mindkettő BORSA Gedeontól. Az egyik *A római Szent Péter bazilika építése javára hirdetett búcsú magyarországi terjesztésére készített (1508–1509) nyomtatványokról* szól röviden, de a kérdést sokoldalúan tárva föl, nem pusztán nyomdászmeghatározás, hanem a történelmi háttér föltárása is. Másik tanulmánya: *Néhány bécsi ösnyomtatvány magyar vonatkozásai* mintaszerű példája annak, hogyan kell hungarikumokat földolgozni, tartalmi bemutatással és kritikai jegyzetekkel forrás értékűvé tenni.

Négy tanulmány meríti tárgyát a sajtótörténet köréből. DEZSÉNYI Béla biztos kézzel jelöli ki a *Grazer Frauenjournal Österreichs und Hungariens Töchtern gewidmet* című, XVIII. századi női folyóirat helyét az osztrák és a magyar sajtótörténetben. Targyilagos kritikai vizsgálattal mutatja ki, hogy címe ellenére valójában nem a magyar sajtótörténet területét érinti, hanem a felvilágosodás kori osztrák hírlapirodalom utolsó képviselője. MARKOVITS Györgyi JÓZSEF Attilának a *Front* c. illegális lapozal való viszonyát tisztázza. TERBE Lajos kiegészítéseket és pótlásokat közöl az Oroszországban, illetve a Szovjetunióban 1915–1921 közt megjelent magyar nyelvű lapokról az Évkönyv előző kötetében megjelent bibliográfiájához. Az első magyarországi német nyelvű női folyóirathoz közöl adalékokat BUSA Margit.

A hazai kartográfia történetének egy fontos kérdéséről, SCHEDIUS Lajos és BLASCHNEK Sámuel Magyarország-térképéről szól FALLENBÜCHL Zoltán, aki eddig földolgozatlan levéltári anyag alapján mutatja be Schediusnak a cenzúrával folytatott, végül is sikeres küzdelmét. A cenzúra újabb korszaka a tárgya MARKOVITS Györgyi második tanulmányának *Munkásmozgalom és cenzúra harca a két világháború között* (Szerző mindkét tanulmányában indokolatlan és az évkönyv többi részéhez képest aránytalan az illusztrációk nagy száma.) Magyar és külföldi irodalmi kapcsolatokról szól KOZOCSA Sándor két tanulmánya, az egyik *Casanova Magyarországon*, a másik *Goncsárov Magyarországon*, részletesebb ismertetésük az irodalomtörténetet illeti. DÁN Róbert, TARDY Lajos és SZABADNÉ Szegő Judit egy-egy rövid adalékkal, (egy magyar nyelvű Talmud recenzió, egy orosz utazó pesti naplójával a reformkori budai kölesönkönyvtárak) járul hozzá az Évkönyvek negyedik csoportjának cikkeihez.

Ha most még általánosságban is megpróbálunk néhány megjegyzést fűzni az Évkönyvhöz, az első egy technikai részletkérdés. Jobb lenne a jegyzeteket lap alatt közölni, nem a tanulmányok végén, mert aki nem pusztán mint érdeklődő olvasó veszi elő az egyes tanulmányokat, az rögtön az állítások dokumentálására is kíváncsi, s ebben az esetben nagyon kényelmetlen a folytonos lapozgatás a jegyzetekhez.

Tartalmi szempontból két kritikai megjegyzésünk lenne. Az egyik az, hogy aránylag kevés a nagyobb léleketű tanulmány. Éppen az évkönyv alkalmas műfaj arra, hogy a terjedelménél fogva még önálló kötetbe nem kívánkozó, de a folyóiratok adta kereteket (nem bőbeszédűségénél, hanem témaválasztásánál fogva) túllépő értekezések megjelenítésére adjon módot. Ezzel szemben túlságosan sok az adalékszerű közlés. A maga nemében hasznos lehet ez is, de inkább csak akkor, ha nagyobb tanulmányok alkalmi melléktermékei ezek, nem pedig esetleg csak arról van szó, hogy türelmes, kitartó munka helyett a szerző gyorsan akar publikálni valamit. A másik hiányérzetet az okozza az olvasóban, hogy ilyen nagyműltű és nagylétszámú könyvtárban nagyobb érdeklődést várna a könyvtárosok részéről saját intézményük múltja iránt. Megint azt lehet mondani, hogy a könyvtári évkönyv kiválóan alkalmas lehetőség arra, hogy a Könyvtár múltjának egyes kérdéseit olyan részletességgel tárgyalja meg, ami egy esetleges későbbi összefoglalásban az arányok folytán természetesen nem kaphatna helyet, földolgozásuk mégis a maga nemében érdekes és szükséges. Igaz ugyan, hogy az OSzK évkönyveiben is több a rávonat-

kozó történeti cikk, mint amennyit a címek kifejeznek, hiszen gyakran találkozunk olyan kérdések tárgyalásával egyes tanulmányokban, amelyek a könyvtártörténetet is érintik, sőt nagyrészt éppen ahhoz tartoznak, s bár az is igaz, hogy éppen a két legutóbbi kötetben már komoly lépések történnek abban az irányban, hogy eltűnjék az előző kötetek olykor szinte ahisztorikusnak tűnő képe, mégis kétségtelen, hogy ezen a téren a Könyvtár történeti tudatának bontakozása kissé késve következett be. Például jóval később, mint az Egyetemi Könyvtaré. Tudomásunk szerint azonban most már folyik az a nagyszabású kutatómunka a Könyvtárban, amelynek eredményeként a további évkönyvek sok értékes történelmi publikációja után a Könyvtár összefoglaló története is el fog készülni.

Végül még egy általános megjegyzést nem tudunk elhallgatni. A magyar könyvtári folyóiratok, évkönyvek hosszú sorban hozzák napfényre a magyar könyv- és könyvtártörténet részeredményeit, — de, természetesen, magyar nyelven. Értékben egyenrangúak, sokszor fölül is múlják a külföld hasonló természetű eredményeit. De ki ismeri, ki ismerheti meg ezeket a magyar nyelvű tanulmányokat? (Az OSzK Évkönyve minden tanulmányhoz idegen nyelvű kivonatot csatol (ugyanúgy mint az Egyetemi Könyvtaré), de tapasztalat szerint a legjobb kivonat is alig ér el többet, mint figyelemfölvívást. Mikor és milyen módon lehetne módot találni arra, hogy akkor, amikor szinte minden tudománynak módjában van eredményeit intézményesen erre a célra szolgáló periodikus kiadványokban idegen nyelven tárni a világ elé, hasonló lehetőség teremtődjék meg a magyar könyvtörténet, a magyar könyvtártörténet számára is?

CSAPODI CSABA

Az Egyetemi Könyvtár Tanácsköztársaság-kiállítása. (A Magyar Tanácsköztársaság és az egyetem.) Kiállítás, amelyet nem a látványosság jellemez. Nem a látnivaló sokaságával kápráztat, hanem az értelemhez szól és arra készítet, hogy az egykorú hivatalos iratok, jegyzőkönyvek, rendeletek, cikkek és intézkedések meg egy csomó régi fénykép mögött lássuk meg korunk egyik legfontosabb történelmi tényét: a munkássá-hatalom fizikai szférája mellett számot tart a tudomány és a kultúra javaira is. Hogyan nyilvánult ez az igény és hogyan valósította a Tanácsköztársaság: ezt mutatja be a kiállítás.

Az anyagot négy csoportba osztották. 1. A z e g y e t e m a T a n á c s k ö z t á r s a s á g i d e j é n. (Szervezeti és személyi ügyek. Tanrendek, előadások, tanfolyam és a tanárképzéssel kapcsolatos dokumentumok. Bizalmi szervezet, szakszervezet és Bölcsészkar Bizottság.) 2. A z e g y e t e m i h a l l g a t ó k h e l y z e t e. (Diákmozgalmak. Szocialista diákok szervezete. Ifjómunkás-csoportok. Főiskolai hallgatók szocialista oktató tanfolyama. A diákok és a Vörös Hadsereg. A diákok szociális helyzete.) 3. M a r x — E n g e l s M u n k á s e g y e t e m. (A munkásegylet jelentősége. Tantervek igénylése. Előadások, tanfolyamok. A munkásegylet likvidálása.) 4. E g y e t e m i K ö n y v t á r. (Könyvtári reformok. Állományváltás. Könyvtári bizalmi testület. Személyi ügyek.)

A fenti szempontok szerint válogatott és rendszerezett dokumentumokat ill. azok másolatait részint tablókra felkasírozva, részint — (eredeti levéltári anyag, könyvek és brosrák) — tárlókban mutatják be. A technikai megoldásnak ez a kettőssége: szükségmegoldás, amely következik az anyag természetéből; itt kifejezetten előnyös, mert változatosságot jelent. Természetes, hogy egy ilyen komoly és alapos koncepciójú rendezvénynél a látogatóknak bizonyos elszántságra van szükségük, ha a látnivalók külső héja mögötti tartalmat is birtokba akarják venni. (Ezért örültünk volna, ha a képanyag nemcsak színvonalas, hanem gazdagabb is.) Nagyon tetszett a tablók díszítő fejléce.

Végül egy kifejezetten könyvtáros szempont: a kiállítás rendezői nem sajnálták a fáradságot és készítették egy valóban katalógus jellegű katalógust, amely feltárja a kiállítás egész anyagát. Sajnos hazai kiállításaink nem kényeztetnek el bennünket ebből a szempontból. Gyakran egyáltalán nem kapunk katalógust, vagy ha van, inkább illusztratív jellegű, mintsem teljes.

HERENDINÉ LAKATOS ÉVA

„Könyvtár és múzeum 1919-ben” A Magyar Nemzeti Múzeum, a Természettudományi Múzeum és az Országos Széchényi Könyvtár közös kiállítással emlékeztek meg a Tanácsköztársaság 50. évfordulójáról. Az első magyar proletárállam könyvtárügyéről kiállított dokumentumok hű keresztmetszetét adták azoknak a törekvéseknek, amelyek az elmaradt könyvtári viszonyokkal rendelkező országban egy korszerűen megfogalmazott, a közművelődés és a szaktudományok legmagasabb igényeihez mért könyvtárpolitikát kívántak megvalósítani. A Közoktatásügyi Népbiztosság 22. sz. rendelete kimondotta, hogy a Tanácsköztársaság „... az ország lakosságának könyvvel s a könyvhöz vezető segédeszközökkel való ellátását állami feladatnak tekinti”. Ebből az alapelvből következett az a hatalmas arányú szervező munka, amit a régi dokumentumok felvillantanak: a „Könyvet a proletárnak” mozgalmat, a gyári munkáskönyvtárakat, a „Közkönyvtárak gyűjtő és elosztó telepét”, az egyetemen az első könyvtáros tanfolyam megindítását, az „Országos Könyvtárügyi és Bibliográfiai Intézet” megszervezését. Ennek az intézménynek terveiben már mindaz szerepelt, aminek megvalósítására csak 1945 után kerülhetett sor, vagy még azóta is megvalósításra várnak. (Pl. külön osztályt szántak 1919-ben a könyvtárügyi és bibliográfiai kiadványoknak s egy ilyen központi szerv hiányát még ma is fájdalmasan érezzük; meg kívánták oldani a központi cédula-ellátást, amit még ma is csak részben oldottunk meg, stb.) DIENES László könyvtárügyi megbízott már akkor kimondotta, hogy „A tudományos szakkönyvtárak a tudományos kutatás elsőrendűen fontos segédeszközei” — ennek az alapelvnek valamennyi gazdasági-társadalmi konzekvenciájában való megvalósítása most is napirenden levő feladat. KÖHALMI Béla a *Corvina* hasábjain beszámolt arról, hogy a bibliográfiát „állami feladattá emelte a proletárállam közművelődés ügye” — de a nemzeti bibliográfia még ma is kiáltó fehér foltjai arra intenek, hogy tennivalónk még itt is akad bőven.

SOMKUTI GABRIELLA

50 éves a moszkvai Nyekraszov Városi Könyvtár. 1919. január 1. napján nyitotta meg kapuját, azzal a rendeltetéssel, hogy a főváros többi könyvtárának irányító és szervező központja legyen és hogy általános gyűjtőkörével a legkülönbélebb kategóriához tartozó olvasói igényét kielégítse. A könyvtár rendeltetésének megfelelt. A harmincas évekre a Nyekraszovka — ahogyan az akkor már mintegy 27 000 olvasója becélte — jelentős és tekintélyes intézménnyé vált. A városi közkönyvtárak módszertani központjává lett, ahol a könyvtári és bibliográfiai munka sok értékes formáját és módszerét dolgozták ki. A negyvenes évek felé a könyvtár, amelyből közben ifjúsági osztálya kivált, hogy önállósuljon, már olyan rohamosan fejlődött, hogy új épületre kellett gondolniok. A békés fejlődés terveit azonban a háború elsodorta. Személyzetének nagy része honvédelmi kötelességét teljesítette, az otthon maradt kevesek pedig mindent megtettek, hogy a könyvtár munkája egy napra se szakadjon meg. Ezek mentették ki hősi helytállással a romok alól a könyveket is, amikor a könyvtár épülete egy légi támadás során megsemmisült. A könyvtár dolgozói azonban az ötvenes évekre megélhették, hogy új otthonba költözzenek. Állományuk ekkor már a 300 000 kötetet, olvasóik száma pedig a 30 000

főt is meghaladta. A könyvtár új otthonában megújult erővel továbbfejleszti tudományos és módszertani munkáját, de most már tisztán gyakorlati alapon, mert a központ feladatát a városi tanács egyik osztályán látják el. Különösen elmélyed munkaszervezési kérdések elemzésében és megoldásában és valóban nagyszabású tájékoztató munkát végez.

A magyar könyvtárosok örömmel köszöntik a félévszázados Nyekraszovkát és lelkes munkájukhoz méltó újabb sikereket kívánnak.

PUSZTAI JÁNOSNÉ

Creșterea colecțiilor. Caiet selectiv de informare. Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România

A Román Tudományos Akadémia Könyvtárának sokszorosított gyarapodási jegyzéke múlt év óta új rendszerben jelenik meg. A már 1904 óta publikálásra kerülő kiadvány eredetileg a nemzeti bibliográfia és tudományos tájékoztató szerepét töltötte be. A második világháborút követően, a Román Nemzeti bibliográfia megindulása után a kiadványt a külföldi könyvek jegyzékévé szervezték át. Profiljának többszöri változtatása után az 1966. évf. 13–14. számától kezdődően hálózati központi gyarapodási jegyzékké alakult át. Az ezidőszerint negyedéves kiadvány az ETO szakrendje szerint (összevont csoportokban), folyamatos sorszámozással hozza a Központi Könyvtár, valamint az Akadémia szervezetébe tartozó 37 bukaresti és 43 vidéki tudományos intézmény újonnan beszerzett külföldi könyveinek egyszerűsített leírású címadatait. A lelőhelyet betű-szám kódjellel tüntetik fel, a Központi Könyvtárnál megadják a raktári számot is. A jegyzék elnevezése szerint sem igényli a teljességet, a szelektálás szempontjait azonban nem közli. A művek csupán egy szakcsoportban szerepelnek, de a szakcsoport végén a folyószámok közlésével utalnak a rokon szakterületek anyagára. A jegyzéket a szerzős műveknek folyószámra utaló névmutatója egészíti ki. A jegyzék függeléke közli az újonnan beszerzett *a)* kéziratokat leltári szám szerint, *b)* levelezési anyagot szerzői betűrend szerint, *c)* ritka könyveket kronológiai sorrendben, *d)* aprónyomtatványokat fajták, országok, ill. szerzői betűrend szerint, *e)* térképeket szerzői betűrend vagy cím szerint, *f)* zeneműveket szerzői betűrend szerint, *g)* pénzeket-érméket országok, városok, kibocsátó személyek szerint. (Az adott szám a pénz-, érme- és pecsét gyűjtemény gyarapodásáról tájékoztat.)

KINDLOVITS KÁLMÁN

Odqvist, Dagmar: Current Swedish periodicals and serials: Engineering and related subjects 1968. Stockholm 1968, Svenska Institutet. 67 l. (Sweden Today)

A Svéd Kultúrkapcsolatok Intézete *Sweden Today* címmel füzetsorozatot jelentet meg, amely a svéd élet különböző aspektusait ismerteti. E sorozat keretében jelent meg a műszaki tudományokra és határterületeikre vonatkozó svéd folyóiratok és sorozatok 1968. évi címjegyzéke.

Az angol nyelvű kis füzet igen ügyes és célszerű kiadvány. Szakcsoportosításban, s az egyes csoportokon belül betűrendben közli a folyóiratok és sorozatok címeit, minden tételnél megadva az esetleges közreadó testület nevét, az indulás évét, a megjelenés gyakoriságát, valamint a kiadóhivatal címét és az előfizetési díjat. A szakcsoportok számát utalások szaporítják, aprólékos részletkérdések címszaváról utalva az összefoglaló nagyobb csoportokra, ahol a vonatkozó címeket közli. Így pl. „Kenyer”-ről „Élelmiszer”-re, „Óraipar”-ról „Ékszer- és óraipar”-ra stb. utalva, gyakorlatilag kizárja annak lehetőségét, hogy egy-egy szűkebb témakört keresve, valamilyen folyóiratcímét ne találjunk. Ez a megoldás azonban nem mindig előny, legalább is a svédül nem tudók számára: előfordulhat ugyanis, hogy a szélesebb témakört felölelő csoportban a keresett részlet-témával foglalkozó folyóiratcímek megtalálása problémát okozhat.

Még néhány adat: a címjegyzék összesen 438 címet közöl 38 lapon, s ezt a cím-anyagot egy 32 lapos címmutató egészíti ki, amely a címváltozásokat is tartalmazza. Ily módon — mind adataival, mind szerkezeti felépítésével — a kis füzet irigylésre méltó ügyességgel zolgáls nem csupán a tájékoztatót, de a technikai vonatkozású svéd folyóiratok külföldi propagandáját is.

WIX GYÖRGYNÉ